

Pártatlan ítélet a költőről: verse NAGY LÁSZLÓRÓL A VIDÁM ÜZENETEK ÜRÜGYÉN

„A szó igazi hőse akarok lenni” — vallotta Nagy László tavalyelőtt a *Versben bujdosó* margóján. Ars poeticája tehát a hit a szóban; hogy bánni vele „odaadás és felelősség”. Főfokozza jelentőségét: sohasem csak a személyes lét problémáit — játékos ösztönét vagy csöndre vágyó sebzettségét — bízza rá, hanem a magyarság, az emberiség sorskérdéseit is. Meggyőződése, hogy a szó a gondolat katalizátora, s a költő is lehet világismeretlent megfejtő lírikus-Heisenberg, a verse pedig út „a pecsétek mögé, ahol éppen rá várnak a titkok”. Rejtelmekbe világító mágia, egyszerűsmind a törvény fölfedezése is. A szó e felelősségteljes komolysága rejtőzik a ciklus látszatos vidámsága mögött. Legújabb darabja — az *Élet és Irodalom* április 26-i számában *Kísérő ének fiának, aki felnőtt s elindult haza* címmel megjelent nagyszerű verse — a bordal sirva vigadó melankóliájából, a didaktikus szándék alkalmiságából nő föl a lét értelmét faggató nagy gondolati ódává.

A hangvétel némiképp Sütő András regényére emlékeztet; az *Anyám könnyű álmot ígér* ellanyhuló, majd meg-megújuló, fájdalmasan nekibúsuló hajnali dalos mulatozására:

*Kisérnélek ékes hanggal, nem csicsással,
oroszlános verssel inkább, mint cicással.
Fohászodom immár, s múzsa mivel nincsen,
hadd hogy a pohárom többször emelintsem.*

A kántáló ritmusú, széles mederben hullámozó felező tizenkettes lassúsága és enyhén archaikus — inkább XVII., mint XIX. századi — hangulata, a ragrímek tudatosan naiv játékosága az ötödik sorban a *délibáb-hologram* kiváló, ősi és modern ízelet nagy művészettel vegyítő metaforáján törik meg, újszerűségét azonban egyelőre az ismétlődéses körülményesség stiláris közege mérsékli:

*Elmentél s helyedben délibáb-hologram,
dimenzió három, s nem hagyja hogy fogjam,
bár fiacska-forma s dimenzió három,
fogható csak egy van, ez pedig pohárom.*

A visszafogottság a „varratok” eltüntetése végett szükséges; nem tűnhet „modernnek” a költemény, melyben még a történelem légvétele is ott van, igaz, egyelőre még sugallatként. Habár a verskezdés személyes érvényű, mint családi téma az „apai dicsőség” édesbús líráját szólaltatja meg, mégis mintha a kuruc emigráció hangulata is belejátszana a hazainduló fiú büszke féltésébe, búcsúztató biztatásába, alakjának bizarr ragyogásába és monumentális megemelkedésébe:

*Tőlem elszakadtál kelő teleholdkor,
mintha működtetne irgalmatlan holdkór,
térded úgy emelled, mint akit magához
pufók holdpirosság, árdeli dagály vonz.
Indulva hazának, mégy szembe a holddal
óriás kalapban, fácánkakas tollal,
sötétedik vállad vadibolya-sáncként,
s amit rámborítasz: ibolyás az árnyék.*

A szándék már nemcsak az otthonteremtése: a honfoglalásé is. Előtte remény, mögötte kudarc. A költemény már csak egy pillanatra bicsaklik ki a gyermekkor inti-
mebb idilljének emlékképeibe, hogy aztán a mítosz, a mese más léptékű világába
haladjon át:

*Árnyékodban én már pohárral vetekszem
s rád emlékszem harcos, hajdani Kölesszem,
ringben kinek társa volt az apja ujsa —
birkózás, gyerekkor, csicsija, bubúja.
S neked halleluja fátylas jegenyékkal,
aki, ime, felnőtt, s hiszem: sose térdel,
hosszú haját aki nem hagyja levágni,
ne merje mennyei féreg se lerágni!*

Mesei ihletésű s — jobb szó híján — szintetizáló mítosz a Nagy Lászlóé, szülője a
folklor, de rajta van bélyege egész kultúránknak, történelmünknek is. (A fiú afféle
kuruc-Sámson, a kísérő ének Orpheuszának dala sokrétű: panaszos, de orozslános,
csicsás-cicás és ékesen zengő, itéletes és tiszta.) Olvasmányemlékek, történelmi példák,
élmények és tapasztalatok összegeződnek benne. A Nagy László-i építkezés nem
felbontó, hanem összerakó. Versében a költői kép többnyire nem egynemű, hanem
montázsszerűen többretegű, egymásra fényképezett látvány és látomás, amely azon-
ban egyáltalán nem kelti az elemek összeférhetetlenségének, a barokkos zsúfoltság-
nak az érzését. Az élmény sose reked meg a pillanat, a magatartás pedig a gesztus
szűkösségében, hanem az emlékezés, a tapasztalás és a képzet együttes működése
révén teljes életté, illetve emberi-történelmi modellé bővül. A költemény haladási
iránya szétágazó, a lavinaszerű gazdagodás jellemző rá. Preparáljuk ki belőle az
igéket: *kísérnélek, fohászokodom, emelintsem, elmentél, nem hagyja hogy fogjam* —
néhány sorban már a teljes mód- és időkészletet fölhasználja! Mondatai — az
egybeeső ritmikai és grammatikai határok sugallta nyugalmas fokozatossággal —
áradásszerűen nagyobbodnak, hosszabbodnak. Az *én-te* viszonylatok *mi-ti* képletek-
kel egészülnek ki:

*Sodrában panaszt is hordozzon az ének,
mert ha erős voltam s volt magom tömérdek:
milliom fiacskát mért nem csinálhattam!
Most boldogan halnék — ha még meg nem haltam.*

A csöndesebb, meditatív líra azonban átadja helyét a tragikum komorságát és a
groteszk kínzó furcsaságát ötvöző drámának, melyet az ellentétes színek feszültsége
is súlyosbít:

*De te mégy hazának — ama haza hol van?
Ha eléd rajzoltam, nem kötsz ki a holdban.
Sarkunk alól földet veszítve elégszer
megjártuk, toloncolt a kényszer.
Lapockánkon pisztoly, elől piros ábránd,
révedtünk s ébredtünk: hát hamu a párnánk,
hát fülünk növekszik, s szürke holdi tájba
zendül négykézlábás bánatunk iá-ja.
Hamubélű tökről meséltem is hajdan,
tök hirdette: ő az aranyalma nagyban,
s én olyan királyfit a tök ellen küldtem:
belső fényessége a vitézi küllem.*

A hatalomtól s hitében megcsúfolt nemzedék jalkiáltásába saját gyöngesége miatt
ironikus önkritika vegyül: a tök ellen küzdő királyfi értelmetlenül heroikus képére
rákopírozódik a számárfejű Zuboly adaptált portréja. De a keserű történelmi szám-
vetést a morál tisztasága és a kiállás bátorsága ellensúlyozza. A költészet kardot

köt, hogy ellenségeit legyőzze. A költő megsokszorozza önmagát — képzelt fiai jelképes értelemben a versei —, miközben az újabb „meotiszi ingoványon” kell át-gázolnia. Az ellenfél azonban bennünk is van: s e ponton válik a költemény a nemzeti önismeret dokumentumává — ünneplő hedonizmusunkban, a körülmények reflexévé süllyedő életvitelünkben. A mi „jungi mocsarunk” az ember alkonya bennünk:

*mert a templomok közt volt az idő görbe,
ünnepekkel tért meg, ott ücsörgött s ült le,
fulladt borba, sörbe vagy lepényre sült le.
Körhinta, kőcsipke-rozetta, hasonló:
úri csillag-újság, zodiákus-forgó —*

*De az idő immár kiegyenesítve,
s magzatok: vigyázat, nem lőködni sinre,
soha sinre, soha kerekcselédül
ördög tomporának tempós kerekéül,
esztelen iramban se régi se új kincs,
bővült s újratermelt kínból visszaút sincs.
Ember alkonyába az utat ne lássam,
ahol hajt a Bomlás dögszagú palástban.*

Mintha Petőfit hallanánk, a „vasárnapi nép” jellemzését! A Nagy László-i költészet geometriája nem a kör, hanem ami előrehalad: a meg nem alkuvo egyenes. A győzelmes humánus felé vivő út. Az orpheusi ars poeticát ezért a hit fogalmazza újra:

*Nyakam hattýúdalra nem tekerem, inkább
ítéletet mondok, ez keményebb, tisztább:
Út, mit ember ad el, út, mit ördög megvesz,
görbül az is körré, mindenestül dög lesz.
Fél-világ ti vagytok, szív, arányzó ész hajt,
s fiúk, hazaértek, fiú, hazaérsz majd.*

A remény nemcsak a költő s a líra új honfoglalását rajzolja meg, hanem a népét is:

*Föld-hó-kohó-arcú világöreg-ösök
hazaérnek csengős pásztorok, regösök,
parasztok, tímárok, vasverő cigányok,
költők s holdsütésben forgó sziványok.*

A sorra dagadó többszörös szóösszetétel, a halmozás a testvériesülés struktúrájába épül éppúgy, mint a betyárballadák hőstét idéző önarckép, a „versben bujdosó” variánsa. S itt értünk föl a költemény csúcspontjáiig. Mert a Nagy László-vers ugyan eleven organizmus, sokféle szerv és működés bonyolult rendszere, de nem formátlan, nem alakatlan! A részletek gazdagsága fölé az eszme kilátója magasodik.

A *Kísérő ének fiának* nagy vers. Nagyobb, semmint a vivizsekción, a részleteket horgoló elemzés meg tudná mérni. Nem tudjuk, mit csodáljunk inkább benne: a sokféle elem és minőség egységes összhatását-e, vagy hogy egyetlen szólamba egyesül a már-már adys temperamentumú személyesség és a József Attila-i elme kristályossága a folklór kollektív és történelmi tárgyiasságával? Ösztönös művész alkotása? A formaépítő tudatosság, a műveltség birtoklása nem kevésbé jellemző rá. Nemcsak a teremtő erő, de a fegyelmező mértéktartás, a művesség dolgában is legkiválóbb költőink közé tartozik. Reméljük, hogy a vers megérett nagysága — a köztudatba épüléssel, a gondolati földolgozással — a jövőben csak növekedni fog.

